

mnohaměsíční práce komise je téměř stostránková, v březnu roku 2015 zveřejněná studie Posílení investic v Německu, jejíž některé pasáže se nesou v obdobném duchu jako recenzovaná kniha.⁴ Marcel Fratzscher se od vydání hodnocené publikace stal častým hostem veřejných diskusí, přispívá do důležitých celoněmeckých deníků, jeho publicita rychle roste a bývá pravidelně řazen mezi nejlivnější německé ekonomy současnosti.

Kniha samotná působí kompaktním dojmem. Již z letmého pohledu na její obsah a po přečtení úvodu je zřejmé, jaké jsou hlavní autorovy teze a jakým způsobem budou dále rozpracovány. K neustálému prolínání národní (německé) a nadnárodní (EU) perspektivy dochází velmi přirozeně, takže výslednému textu nijak neškodí a naopak jej obohacuje. Fratzscherova argumentace je přímá a nekompromisní. Čtenář by měl proto k publikaci přistupovat zvláště obezřetně a měl by mít neustále na paměti, že drží v ruce názorově silně vyhraněnou práci. Postoje renomovaných ekonomů např. k roli ECB, k optimálnímu způsobu hospodářského oživení Evropy či k zacházení s rozpočtově nezodpovědnými státy se často rozcházejí a Fratzscher zde zastupuje jen jeden z mnoha hlasů. Za asi nejzávažnější nedostatek publikace považuje autor recenze značnou omezenost poznámkového aparátu. Alespoň u zásadních číselných údajů, statistik apod., kde se mohou data v závislosti na jejich autorovi výrazně lišit, by bylo žádoucí uvést jejich zdroj. I přesto představuje kniha svébytný a fundovaný pohled na problematiku, v níž se německá dimenze trvale protíná s dimenzí evropskou. Vzhledem k jejím nesporným kvalitám i vzhledem k silné politické odezvě, které se jí dostalo, si publikace zaslouží pozornost každého, kdo se vážně zajímá nejen o ekonomická témata, ale i o německou politiku vůbec.

Filip Rambousek

Kateřina Čapková, **Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918–1938**. 2. přeprac. vyd. Praha: Paseka, 2013, 364 s. ISBN 978-80-7432-294-5

Židé v Čechách konce 19. a počátku 20. století až do druhé světové války bývají vedle Čechů a Němců často vnímáni jako třetí skupina obyvatel. Jedná se ovšem o velmi zjednodušené tvrzení, které lze na základě mnoha aspektů tehdejší společnosti vyvrátit. Kateřina Čapková ve své monografii *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918–1938* podává analýzu meziválečné židovské komunity v Čechách, s přihlédnutím k situaci na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku i na území Podkarpatské Rusi. Kniha se zaměřuje na organizovanou národní hnutí Židů. Čerpá přitom z archivních materiálů, dobových textů

⁴ Studie je dostupná v elektronické podobě na internetových stránkách ministerstva hospodářství a energetiky. Viz Stärkung von Investitionen in Deutschland. Bericht. Expertenkommission im Auftrag des Bundesministers für Wirtschaft und Energie, *Bundesministerium für Wirtschaft und Energie*, <http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/I/investitionskongress-report-gesamtbericht-deutsch-barrierefrei,property=pdf,bereich=bmwi2012,sprache=de,rwb=true.pdf>.

a tisku, jakož i ze sekundární literatury, psané česky, slovensky, polsky, francouzsky, německy a anglicky.

Kateřina Čapková je vědeckou pracovnící Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. Dlouhodobě se zabývá moderními židovskými dějinami v 19. a 20. století ve střední a východní Evropě, které rovněž vyučuje na New York University Prague. Dále se specializuje na národnostní a náboženské menšiny v 19. a 20. století a na problematiku uprchlíků a migrace. Recenzovaná publikace *Češi, Němci, Židé?* není v jejím díle výjimkou; i ve svých ostatních pracích se orientuje převážně na osudy židovské menšiny v českých zemích.

Knihla je rozčleněna do pěti tematických kapitol, přičemž v prvních dvou sleduje autorka židovskou menšinu jako víceméně celistvou skupinu obyvatel. Kapitoly jsou strukturovány tak, aby bylo možné co nejlépe způsobem vystihnout nejvýznamnější aspekty života židovské komunity v Čechách. V dalších částech knihy jsou pak na základě zaměření a činnosti četných židovských spolků rozebírána tři hlavní organizovaná židovská hnutí, která na území Československé republiky působila.

Počáteční kapitola zasazuje vývoj Židů v Čechách do historického kontextu a objasňuje důvody, proč se tolik Židů integrovalo do českého a německého prostředí. Autorka popisuje migrační proudy Židů z východu konce 19. a začátku 20. století a nastiňuje, proč byl podíl těchto migrantů v Československu zanedbatelný. V Československu zůstali hlavně Židé ze západních zemí, jejichž vztah k náboženství je považován spíše za vlažnější. S ohledem na obecně známou skutečnost, že východní Evropa je pravověrnější než její západní část, tak byla československá, zejména pražská židovská komunita jednou z nejméně sekularizovaných v Evropě. Praha byla považována za centrum židovské vzdělanosti. Navíc právě úpadek ortodoxie v rámci židovství podporoval integraci Židů do okolní společnosti – české a německé.

V druhé kapitole autorka seznamuje čtenáře s událostmi, které vedly k uzákonění židovské národnosti v československé ústavě. Občané Československé republiky udávali během sčítání lidu národnost na základě znalosti mateřského jazyka, nicméně Židům byla udělena výjimka. Aniž by znali hebrejštinu nebo jidiš a patřili k nějaké židovské obci, mohli židovskou národnost udat. Výsledek pařížské mírové konference ve věci židovské otázky, obsažený v Minoritní Saint-Germainské smlouvě z roku 1919, Židovskou národní radou coby hlavní národní instituci židovské komunity v Československu neuspokojil. Naléhání stoupenců uznání židovství jako národnosti bylo posléze vyhověno; v parlamentu se o to mimo jiné zasadil i prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Navazující část kapitoly přibližuje spory mezi zastánci objektivně posuzovaného chápání národnosti, tzn. podle mateřského jazyka, a subjektivního chápání národnosti, tedy podle svobodné volby občana. Dohadům učinilo přítrž československé ministerstvo vnitra, když ve svém prohlášení z května 1930 udělilo Židům výše jmenovanou výjimku.

Třetí kapitola reflektuje postavení německy mluvící společnosti Židů v Čechách, zejména pak zkoumá příčiny jejich identifikace s německým prostředím. Rovněž se autorka zamýšlí nad charakteristickými rysy „německých Židů“ na přelomu 19. a 20. století a v období první a druhé Československé republiky. Tato skupina obyvatel si osvojila

německou kulturu díky reformám císaře Josefa II. v 18. století a o sto let později díky masovému stěhování do průmyslových center, která se nacházela v německy mluvícím pohraničí. Jako poslední mezník „germanizace Židů“ zmiňuje autorka rok 1867, kdy němečtí liberální politici začlenili do rakouské ústavy zákon zaručující mimo jiné rovnost všech občanů před zákonem bez ohledu na jejich vyznání.

Vzhledem k faktu, že pražští němečtí Židé měli slovo v německých organizacích, neměli již potřebu zakládat vlastní německožidovské spolky. Výjimkou byla elitní organizace či řád B'nai B'rith, která si vzala za úkol hájit duchovní a mravní charakter Židů. Němečtí Židé v Čechách se také vyznačovali vstřícným vztahem ke kultuře a vědě; mnozí z nich byli zprostředkovateli české kultury pro německé obecnstvo. S příchodem třicátých let se začaly vzdouvat stále silnější vlny antisemitismu a s nimi i logicky sílil odchod Židů z německých spolků, který způsobil poměrně masivní příklon k židovství.

Čtvrtá kapitola knihy se věnuje původu a hlavním znakům českožidovského hnutí v Československu, jeho aktivitám a iniciativám studentů. Jako Čechožidé jsou v knize označováni Židé, kteří se vědomě snažili kulturně integrovat do české společnosti a kladli zvláštní důraz na příslušnost k českému národu; ústředním pojmem je zde asimilace. Toto židovské hnutí charakterizovalo velké množství spolků, neboť smýšlení jeho stoupenců se postupem času měnilo a celkově byli jeho představitelé často názorově rozrůzněni. Mezi nejvýznamnější spolky zařazuje autorka Svaz českých akademiků židů, který usiloval o to oslovit Židy z českého a později i moravského, slezského, slovenského a podkarpatského prostředí a probudit u nich židovské národní vědomí. Spolek spolupracoval s českými vlasteneckými organizacemi a jeho činnost byla zejména ve středních a východních Čechách velmi úspěšná. Avšak ve zbývajících částech Československa tomu tak již nebylo, což bylo způsobeno jak tamější silnou sionistickou platformou, tak i velkým počtem německy mluvících Židů. Ze Svazu českých akademiků židů se část vyčlenila do Svazu pokrokových Židů. Nesouhlasili totiž se stanoviskem úplné asimilace do většinového národa, které postupně ve spolku převládlo. Svaz pokrokových Židů hájil myšlenku náboženského a národního uvědomění a stejně jako mladá generace počátku 30. let nechtěl ztratit vlastní židovskou identitu.

Poslední kapitola knihy pojednává o židovském národním hnutí – sionismu. Zatímco prvotní zastánci sionismu usilovali o založení židovského státu v Palestině, v praxi bylo úkolem hnutí spíše udržet si základní prvky židovství a přihlásit se k židovskému nacionalismu. Úspěch slavilo toto hnutí prakticky všude, obzvláště ale na Moravě, Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde hrálo náboženské vyznání ještě stále velkou roli, na rozdíl od sekularizovaného západu Československa. Stejně jako Čechožidé, soustřeďovali se i sionisté do různých spolků. Z nich výrazně vyčníval studentský spolek Bar Kochba. Později vznikla i česká odnož s názvem Theodor Herzl a společně byly tyto dva spolky nejvýznamnějšími spolky sionistického hnutí. Organizovaly výuku hebrejštiny a jidiš nebo kurzy židovské literatury a historie. Když se za první světové války v českých zemích ocitly tisíce uprchlíků z východní Evropy, především z Haliče, sionistické spolky, na rozdíl od těch českožidovských, ochotně pomáhaly s péčí o utečence. Z lůna sionismu se zrodila i výše uvedená Židovská národní rada, která

navzdory protestům Čechožidů a německých Židů reprezentovala všechny osoby židovského vyznání či národnosti. Sionističtí představitelé se díky svému umírněně nacionalistickému programu totiž těšili přízni významných osobností tehdejší československé politické scény, včetně Tomáše Garrigua Masaryka. Sionistická byla i Židovská strana, kterou volilo více obyvatel, než kolik se jich při sčítání lidu přihlásilo k židovské národnosti. Podobně jako u zbývajících dvou židovských hnutí v Československu, s nástupem nacionalismu v Německu začali také sionisté propagovat český jazyk a kulturu.

Publikace *Češi, Němci, Židé?* je obohacena o dobové fotografie. Součástí publikace jsou i grafy, tabulky a mapy, které vhodně doplňují textovou část knihy. Pro snazší orientaci v použitých pojmech a jménech zahrnuje kniha též věcný a jmenný rejstřík.

Dle mého názoru a soudě i podle ostatních kritik se jedná o velmi přínosné dílo, zvláště přihlédneme-li ke skutečnosti, že studii Židů v Čechách a jejich meziválečné historii bylo dosud zpracováno velmi poskrovnu. Výklad je přehledně strukturován; i díky tomu se autorce podařilo danou tematiku vykreslit srozumitelně a uceleně. Silnou stránkou publikace je i narativní podání, což dále přispívá k její čtivosti.

Veronika Šulcová